

Dr. Ben Rovers en em.prof.dr. Cyrille Fijnaut

De veiligheid in Tilburg in 2040; een toekomstverkenning

1. Inleiding

Hoe is het in 2040 gesteld met de veiligheid in Tilburg? En wat is er nodig om een veilige toekomst voor de stad te waarborgen? De beantwoording van deze vragen staat centraal in deze toekomstverkenning.

Allereerst geven we een historisch beeld van de criminaliteit in Tilburg. Vervolgens wordt stilgestaan bij de veiligheidssituatie na de Tweede Wereldoorlog en in het heden. Deze schetsen van de veiligheid in Tilburg worden gemaakt tegen de achtergrond van maatschappelijke omstandigheden en in vergelijking met andere steden. Het beeld van de toekomstige veiligheidssituatie komt tot stand door enerzijds de historische lijnen die we zien door te trekken naar de toekomst en door anderzijds toekomstige criminaliteitsfenomenen te verbinden aan voorziene ontwikkelingen op het vlak van demografie, ruimtelijke ontwikkeling, economie e.d.

Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een eenvoudige theorie die de aanwezigheid van criminaliteit in een stad relateert aan a) de aanwezigheid van risicogroepen voor criminaliteit (op basis van demografische en economische kenmerken), b) de aanwezigheid van doelwitten (het gaat om materiële en menselijke doelwitten die bijv. afgeleid kunnen worden uit economische activiteiten, stedelijke voorzieningen en dergelijke) en de mate waarin op deze doelwitten toezicht wordt uitgeoefend (dit kan o.a. worden afgeleid uit de mate van stedelijkheid, infrastructurele omstandigheden, maar bijv. ook de sociale kwaliteit van woonbuurten). De aanwezigheid van risicogroepen en doelwitten en de afwezigheid van toezicht creëren in samenhang gelegenheden voor criminaliteit.¹

Ook de uitkomsten van gemeentelijk beleid zijn onderdeel van deze geleheidsstructuur. In de laatste paragraaf wordt daarom aandacht besteed aan belangrijke componenten van een effectief veiligheidsbeleid op de korte, middellange en langere termijn.

Niets is zo moeilijk als het doen van voorspellingen, zeker als ze de toekomst betreffen. Dit geldt om meer dan één reden ook voor het doen van uitspraken over de sociale veiligheid in Tilburg in 2040. Op het vlak van criminaliteit kent de stad geen rijke geschiedschrijving. Over bepaalde fenomenen, zoals financieel-economische criminaliteit, organisatiecriminaliteit of professionele criminaliteit in bredere zin, zijn weinig tot geen (openbare) rapportages voorhanden. Dit betekent dat de historische bespiegelingen onvermijdelijk gebaseerd zijn op beperkte bronnen. Ook middellange en lange-termijnprognoses op het vlak van bijvoorbeeld demografie, economie, ruimtelijke ontwikkeling en dergelijke zijn schaars. Dit beperkt in

¹ Voor meer informatie over deze werkwijze en de achterliggende theorie, zie Moors et al. 2009, hoofdstuk 4.

hoge mate de mogelijkheden om vanuit bekende criminologische verbanden toekomstige criminaliteitsfenomenen te voorspellen.

Voor deze toekomstverkenning is gebruik gemaakt van openbaar verkrijgbare schriftelijke stukken, zoals studies, beleidsstukken en tijdschriftartikelen. In totaal zijn vele tientallen stukken *gescreend*. Een selectief overzicht van deze bronnen is aan deze toekomstverkenning toegevoegd.²

2. Criminaliteit op het Brabantse platteland

Beschikbare historische studies richten hun aandacht bijna zonder uitzondering op criminaliteitsfenomenen die zich afspeelden op het Brabantse platteland. Twee fenomenen springen hierbij in het oog: de problematiek met betrekking tot rondtrekkende roversbendes en smokkelactiviteiten in het grensgebied met België. Rapportages over roversbendes die het platteland van Brabant onveilig maakten, gaan terug tot de zeventiende eeuw, toen na afloop van de Tachtigjarige oorlog grote hoeveelheden soldaten werkloos in Brabant achterbleven. Het waren in de loop van de jaren echter niet alleen soldaten die deze bendes bevolkten, meer in het algemeen bestonden zij uit personen die sociaal-economisch in de marge leefden.

De nabijheid van de grens met België heeft op haar beurt een 'traditie' doen ontstaan van sluikhandel en smokkel die we op allerlei plaatsen in Brabant terugvinden en die in verschillende vormen telkens weer opduiken en verdwijnen, al naar gelang de omstandigheden en de regelgeving aan beide kanten van de grens. Het gaat dan om zulke zaken als de handel in goederen die verboden zijn (in één land of in beide landen), de smokkel van spullen waar verschillende belastingregimes voor gelden of simpelweg de vermijding van accijnzen op verhandelde goederen. Boter, sigaretten en alcohol zijn slechts enkele van de vele goederen waarin levendig werd gehandeld. In het verlengde van deze handelspraktijken ontstonden soms ook illegale productiefaciliteiten, zoals alcoholstokerijen. Hiermee vulden arme gezinnen met name in de crisistijd voor de Tweede Wereldoorlog hun gezinsinkomen aan. Deze praktijken bleven ook na de oorlog bestaan, waarbij de schaalgrootte en de professionaliteit soms substantieel toenam.

Tilburg als stad (stadsrechten vanaf 1809) is in historische studies naar de criminaliteit in Brabant goeddeels afwezig. Dit heeft wellicht te maken met het feit dat na de herovering van 's-Hertogenbosch op de Spanjaarden in Brabant zogenaamde vrijgebieden ontstonden. Dit waren gebieden die niet onder de Staten vielen en derhalve geen centraal gezag kenden. Omdat vooral criminele lieden uitweken naar deze gebieden. Dit vooral zou verklaren waarom het Brabantse platteland in de 17e en 18e eeuw (en volgens sommigen ook daarna nog) hier en daar Wildwest kenmerken vertoonde.³ Tilburg was geen vrijgebied.

² Voor de screening van relevante bronnen zijn de volgende vindplaatsen benut: de Brabantcollectie van de universiteit van Tilburg (m.n. historische gegevens over Brabant en Tilburg), het regionaal archief Tilburg (idem), het lopend archief van de gemeente Tilburg (contemporaine gegevens over veiligheid), de openbare bibliotheek Midden en West Brabant (uiteenlopende gegevens over Tilburg) en diverse digitale bronnen (de gemeentewebsite van Tilburg en andere vindplaatsen).

³ Deze 'vrijgebieden-hypothese' ter verklaring van het geweld op het platteland wordt betwist op grond van het argument dat ook veel geweld voorkwam buiten deze voormalige vrijgebieden.

De industrialisatie in de 19e eeuw is volgens sociologen van invloed geweest op de afname van geweld, dat vooral een plattelandsfenomeen leek. Tilburg was bij uitstek een plaats in Brabant waar deze industrialisatie al vroeg op gang kwam. De reeds aanwezige textielnijverheid maakte in deze eeuw een grote bloei door. En waar de stad aanvankelijk nogal geïsoleerd lag, veranderde dit in de tweede helft van de 19e eeuw onder andere door nieuwe waterweg- en spoorverbindingen. Belangrijk is ook dat de Fransen in 1810 een nieuw strafrechtstelsel in Nederland introduceerden. Hierdoor ontstond een homogeen politie- en justitieapparaat. Verder mag niet uit het oog worden verloren dat met name in de tweede helft van de 19e eeuw de (armen)zorg door de kerken opkwam.

Deze combinatie van factoren: de gestage economische groei en industrialisatie, een beter georganiseerd strafrechtstelsel en de uitbouw van zorgarrangementen, heeft er mogelijk voor gezorgd dat Tilburg tot aan de twintigste eeuw geen prominente plek in de annalen van de criminaliteitsgeschiedenis heeft gekregen. Met nadruk moet hier worden gezegd 'mogelijk', omdat er een kennislacune bestaat ten aanzien van de criminaliteitsontwikkelingen die zich in deze periode, met name in de periode tot aan de industriële revolutie, hebben voorgedaan. Na de Tweede Wereldoorlog wordt Tilburg veel zichtbaarder als 'plaats delict'.

3. De periode na de Tweede Wereldoorlog

3.1. Heeft Tilburg de criminaliteit die het "verdient"?

In de afgelopen jaren kwam Tilburg meermalen negatief in het nieuws vanwege een hoge notering op de AD-misdaadmeter. Dit is een vergelijkend onderzoek naar criminaliteitscijfers van Nederlandse gemeenten. Zonder uitzondering bezet Tilburg in dit onderzoek een top-10 positie, soms een top-5 of zelfs een top-3 positie. De vraag is hoe we dergelijke cijfers moeten interpreteren? Tilburg is qua inwonertal de zesde stad van Nederland en diverse stedenvergelijkende onderzoeken, dus niet alleen de AD-misdaadmeter, laten zien dat de stad qua criminaliteit een vergelijkbare positie inneemt. Soms doet de stad het wat beter, soms wat minder. In vergelijkingen met bijvoorbeeld de G25 of de G30 doet Tilburg het doorgaans niet goed en zien we de stad hoog prijken op 'de verkeerde lijstjes'. Echter, in vergelijking tot bijvoorbeeld de vier grote steden in de Randstad wordt duidelijk dat de problematiek in Tilburg soms tegen het niveau van deze steden aanligt, maar meestal zit zij toch (ver) daar onder.

In vergelijking tot andere andere steden ligt het criminaliteitsniveau in Tilburg dus op een niveau dat je mag verwachten bij de omvang van de stad. Dit is overigens geen nieuw gegeven. In jaarverslagen van de politie uit het begin van de jaren vijftig van de vorige eeuw kunnen we al lezen dat het aantal aangiften bij de politie per hoofd van de bevolking in Tilburg hoog ligt in vergelijking tot andere steden. Ook toen figureerde Tilburg al in de criminaliteits-top-5 van Nederlandse gemeenten.

De aard van de criminaliteit in Tilburg wijkt mogelijk wel af van steden met een vergelijkbare omvang. Met name delicten waarbij geweld aan de orde is, springen in dit verband in het oog. In vergelijkingen met een stad als Breda blijkt bijvoorbeeld dat het aantal straatroven in Tilburg op een aanzienlijk hoger niveau ligt. En dit geldt in bredere zin voor alle delicten die de lichamelijke integriteit schenden. Ook in oudere studies (van na de Tweede Wereldoorlog) worden wel beschouwingen gewijd aan de weerspannings- en

geweldscultuur in sommige Tilburgse kringen. We weten nu dat industrialisatie en verstedelijking geen einde hebben gemaakt aan subculturen waarin geweld en verzet tegen het gezag een belangrijke rol spelen (deze waren vooral kenmerkend voor de vrijgebieden maar wellicht ook breder voor Brabant). Tegelijkertijd is het lastig om een dergelijk gegeven juist te interpreteren. In de huidige tijd zien we met name bij geweldsdelicten dat verschillende allochtone groepen sterk oververtegenwoordigd zijn. Het gaat voor een belangrijk deel om groepen die vijftig jaar geleden nog niet in Tilburg woonachtig waren.

Als het gaat om andere dan commune vormen van criminaliteit (de criminaliteit van de straat) is er weinig bekend over de situatie in Tilburg.⁴ Net als in andere steden en in andere gebieden in Brabant komen we hier verschijnselen tegen als drugshandel, wapenhandel, mensenhandel, handel in gestolen auto's en dergelijke. Onbekend is of Tilburg hierin een bijzondere positie inneemt. Brabant in bredere zin kent ook vandaag de dag nog vormen van sluikhandel en smokkel. Deze betreffen vooral de productie van en handel in illegale goederen. Dit neemt en nam de vorm aan van bijvoorbeeld productie en handel in XTC en meer recentelijk vooral de teelt van en handel in wiet. Maar op kleinere schaal komen we ook nog fenomenen tegen die verband houden met verschillen in regelgeving tussen België en Nederland. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de handel in vuurwerk.

3.2. De criminele geografie, de economie en de cultuur van Tilburg

De geografische spreiding van criminaliteitsfenomenen over de stad volgt in Tilburg een patroon dat erg lijkt op wat we ook in andere steden aantreffen: het zijn vooral de sociaal zwakke wijken die met de meeste criminaliteitsproblematiek kampen. Ook in Tilburg gaat het vaak om wijken die al decennialang hoog scoren op lokale ranglijsten van onveiligheid, criminaliteit of zoals het vroeger ook werd aangeduid: onmaatschappelijkheid. Tilburg kent geen 'extreme' achterstandswijken zoals die met name in de Randstad voorkomen, maar er zijn daarentegen ook niet veel wijken met een sociaal-economisch 'bovengemiddeld profiel'.

Naast de sociaal zwakke wijken is ook het centrum van de stad een belangrijke *crime scene*. Hoewel de binnenstad geen grote toeristische trekpleister is, een historisch centrum ontbreekt en het winkel- en culinaire aanbod wordt omschreven als eenzijdig, heeft de groei van het hoger onderwijs in Tilburg (HBO/universiteit) wel een belangrijke impuls gegeven aan het culturele en uitgaansleven. De aanwezigheid van (jong) publiek in de binnenstad is een autonome risicofactor voor criminaliteit.

De belangrijkste economische ontwikkeling van de afgelopen vijftig jaar is wellicht de snelle verdwijning van de textielindustrie. In de jaren zestig van de vorige eeuw stortte deze sector zo goed als volledig in. De gevolgen zijn ook nu nog te zien: de parameters van de Tilburgse economie (uitgedrukt in werkgelegenheid, inkomensniveau, etc.) zijn nog steeds wat zwak in vergelijking tot andere (Brabantse) steden. Niettemin kan worden gesproken van een 'wederopstanding' van de lokale economie na de afbraak van de textielindustrie. De laatste tien jaar voert Tilburg zelfs 'de rijtjes' van economische groei aan. Een dynamiek die ook breder in Brabant zichtbaar is. De economische monocultuur van weleer lijkt te hebben plaatsgemaakt voor een moderne, pluriforme economie, waarin vooral publieke (non-profit) en zakelijke dienstverlening de toon aangeeft.

⁴ Ter toelichting: mogelijk zijn hierover wel gegevens voor handen, bijvoorbeeld bij de politie, maar deze waren voor ons niet toegankelijk.

Het is te kort door de bocht om deze economische dynamiek één-op-één te koppelen aan criminaliteitsontwikkelingen. Het is namelijk mogelijk dat bepaalde groepen niet 'meekomen' en een subculturele onderstroom vormen waarin veel criminaliteitsproblematiek zich concentreert. Dit kan ook gelden voor nieuwkomers in de bevolking. In het algemeen kan echter worden gesteld dat gunstige economische dynamiek een positieve invloed heeft op de veiligheidssituatie in een stad. De (lokale) overheid blijft een belangrijke speler bij het verbreden van deze dynamiek naar groepen die er niet vanzelfsprekend van profiteren.

Het katholieke verleden heeft een prominente stempel op de stad gedrukt. Tot op de dag van vandaag behoort Tilburg tot de Nederlandse gemeenten met het hoogste aandeel katholieken. Dit verleden werkt door in de lokale economie (bijv. de zorginstellingen die uit het kerkelijk werk zijn voortgekomen), maar ook in het sociale weefsel van de stad. De culturele waarden van Tilburgers worden soms omschreven als traditioneel en behoudend, ook in het hedendaagse geseculariseerde landschap. Dit zou mede kunnen verklaren waarom Tilburg voor veel inwoners niet aanvoelt als een grote stad. Qua leefklimaat scoort Tilburg in veel opzichten gunstig ten opzichte van andere steden. Het gaat dan om zulke zaken als (de prijs van) het woningaanbod, infrastructuur en allerlei voorzieningen. Dit soort percepties zijn van invloed op fenomenen als sociale controle en toezicht op straat: hoe meer de inwoners hun stad als prettig, overzichtelijk e.d. beleven, des te actiever zal doorgaans hun rol in de publieke ruimte zijn.

Samenvattend kunnen we stellen dat de objectieve veiligheidssituatie in Tilburg in overeenstemming lijkt met de omvang van de stad. De beleving van Tilburg als stad komt hiermee niet helemaal overeen: waar Tilburg kampt met criminaliteitsproblemen van de grote(re) stad, hebben veel inwoners een beeld van Tilburg dat meer past bij dat van een kleine of middelgrote stad.

4. Continuïteit en verandering in criminaliteit: een vooruitblik naar 2040

4.1. "Achterblijvers" en "nieuwkomers"

Op basis van het voorgaande en rekening houdend met gegevens die bekend zijn over toekomstige ontwikkelingen op terreinen als demografie en economie, is het mogelijk om voorzichtig enkele ontwikkelingen te schetsen in de sfeer van de sociale veiligheid. Naast criminogene risico's zullen echter ook enkele (potentieel) beschermende factoren worden aangeduid.

De risicogroepen van nu zullen voor een belangrijk deel ook de risicogroepen van de toekomst zijn. Het gaat dan in eerste instantie om de autochtone 'achterblijvers' die economisch maar ook sociaal-cultureel moeilijk aansluiting kunnen (of willen) vinden bij de brede samenleving. Deels gaat het hierbij om familie- en buurtgebonden sociale verbanden die historisch gezien een traditie hebben opgebouwd waarin criminaliteit en 'tegencultuur' belangrijke elementen vormen. Deze groep profiteert niet automatisch van economische opleving en is in alle gevallen ontvankelijk voor de aantrekkingskracht van de illegaliteit.

Nieuwkomers in de bevolking vormen een andere risicogroep. Economische en culturele participatie en integratie kosten tijd. Deze processen verlopen bij sommige groepen sneller

dan bij andere, maar het risico op verhoogde participatie in de criminaliteit is altijd aanwezig, vooral bij tweede generatie migranten. Het aandeel allochtonen in de Tilburgse bevolking zal de komende jaren verder toenemen en bij de huidige oververtegenwoordiging van met name Marokkanen en Antillianen in de criminaliteit mag worden verwacht dat delen van deze groepen tenminste nog enige tijd 'in beeld' zullen blijven als het om de criminaliteit in Tilburg gaat.

In een wereld die letterlijk grenzelozer wordt dienen zich echter ook andere groepen nieuwkomers aan. Op dit moment gaat het vooral om arbeidsmigranten uit de zogenaamde MOE-landen (Midden- en Oost-Europese landen die recentelijk tot de EU zijn toegetreten), van wie de eerste generatie zich nu in Nederland vestigt. In de toekomst kunnen hier, afhankelijk van politieke en/of economische omstandigheden, nog andere groepen bijkomen. Voor deze nieuwe groepen immigranten geldt dat de traditioneel 'problematische' tweede generatie zich over 15 jaar tot 20 jaar zal gaan aandienen.

Zoals hiervoor al werd betoogd is economische groei niet een voldoende voorwaarde om criminaliteitsproblematiek beheersbaar te houden. De mate waarin de stad erin slaagt om ook mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt mee te laten profiteren is minstens zo belangrijk. In dit opzicht kan de komst van nieuwe groepen arbeidsmigranten worden beschouwd als een extra bedreiging voor autochtonen in de zwakste sociaal-economische posities. Voor hen komen de 'klappen' van twee kanten: laaggeschoold en doorgaans slecht betaald werk verdwijnt niet alleen naar het buitenland maar verplaatst zich hier in Nederland ook van autochtonen naar groepen nieuwkomers.⁵ Dit proces is al enige tijd gaande en zal zich naar verwachting in de toekomst doorzetten.

4.2. Drie trends voor de toekomst

Als het gaat om vormen van criminaliteit signaleren we drie belangrijke trends voor de toekomst.

De eerste trend is een verdere internationalisering van criminaliteitsfenomenen. Tilburg en omgeving kennen een lange geschiedenis van smokkel in het grensgebied. Ook in de huidige tijd zien we daar in het oog springende voorbeelden van. De openstelling van de binnengrenzen van de Europese Unie, en met name de onderlinge afstemming van regelgeving en de organisatie van nauwere politie- en justitiesamenwerking, heeft enerzijds een remmende invloed op traditionele smokkelactiviteiten. Anderzijds faciliteert deze ontwikkeling het grensoverschrijdend verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal, maar bevordert op deze manier dus ook de grensoverschrijdende criminaliteit in die sectoren.

De laatste tien à vijftien jaar is in elk geval een sterke groei waar te nemen in vormen van criminaliteit die een internationale component kennen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan XTC-productie en handel, wietteelt en –handel, maar ook aan allerlei vormen van diefstal (zoals ladingdiefstallen, autodiefstallen, en woning- en bedrijfsinbraken) waarbij de gestolen goederen over de grens verdwijnen. Behalve met open grenzen heeft deze ontwikkeling natuurlijk ook te maken met de voornoemde immigratie: de komst van immigranten en zeker de groei van deze groep in de bevolking, ongeacht of men hier tijdelijk of permanent

⁵ Achter de tweede dynamiek gaan allerlei economische en sociaal-culturele dynamieken schuil die we hier niet in detail kunnen bespreken.

verblijft, vergroot de kans dat lokale criminaliteit internationale trekken krijgt of omgekeerd: dat internationale criminaliteit lokale ankers vindt.

De tweede trend is een verdere toename van geweldsincidenten. Waar industrialisering en verstedelijking in het verleden geassocieerd werden met een afname van geweldscriminaliteit, doorgaans ten koste van een toename van vermogenscriminaliteit, is de laatste jaren sprake van een omgekeerde trend. Sinds tien jaar neemt het aantal vermogensdelicten af, maar de geweldsincidenten (of breder: 'maatschappelijke verruwing') blijven sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw toenemen. In alle mogelijke vormen: in verkeersgedrag, in geweld tegen dienstverleners en gezagsdragers, in gewelddadige vermogenscriminaliteit, in onderling groepsgeweld (al dan niet politiek gemotiveerd) et cetera. Tilburg lijkt in het bijzonder kwetsbaar voor deze voornamelijk stedelijke 'ontschavingstrend', omdat de stad in het verleden en ook nu nog in bovengemiddelde mate kampt met dit soort incidenten.

De derde en laatste trend is niet specifiek Tilburgs, maar zal in Tilburg, net als elders, een verregaande invloed hebben op het criminaliteitsbeeld in 2040. We doelen hier op *cybercrime* (in de breedste zin van het woord: allerhande vormen van sociale regelovertreding en criminaliteit die zich via het internet en andere informatietechnologie verspreiden). De verschuiving van zakelijke en persoonlijke activiteiten van de reële naar de virtuele wereld zal de komende dertig jaar sterk doorzetten. De gevolgen daarvan voor het criminaliteitsbeeld zijn verregaand. Het percentage delicten (tegen personen, goederen en diensten) dat in de virtuele wereld plaatsvindt zal navenant toenemen. De juridische en beleidsmatige consequenties hiervan zullen op termijn ingrijpend zijn.

4.3. Localisering en delocalisering van criminaliteit

De localisering van criminaliteit in een stad als Tilburg kent ons inziens twee belangrijke dynamieken.

De eerste dynamiek is dat bestaande risicogebieden in de stad (het centrum, een aantal woonbuurten, gebieden met veel bedrijvigheid) ook in 2040 nog zullen bestaan. Als Tilburg de stedelijke functies van de binnenstad gaat versterken, zal dit gebied ook in de toekomst een trekpleister blijven voor criminele activiteit. Hier geldt in zekere zin dat economisch en cultureel succes een keerzijde kennen in de vorm van toenemende criminaliteit. Hetzelfde geldt voor bedrijventerreinen. De relatieve achterstandswijken van de stad zullen plaatsen blijven met een bovengemiddelde problematiek.

In hoeverre dat over dertig jaar nog dezelfde wijken zijn als nu valt niet te zeggen. Dit hangt natuurlijk in hoge mate af van het beleid inzake ruimtelijke ordening en volkshuisvesting. De dynamiek in stedelijke ontwikkeling, in het bijzonder op de woningmarkt, is een belangrijke parameter voor niet alleen de ruimtelijke spreiding van criminaliteitsfenomenen over de stad, maar ook voor de aard en omvang van deze fenomenen. Voor de langere termijn bestaan in Tilburg nog geen concrete plannen op het vlak van stedenbouw en stedelijke ontwikkeling waaraan we criminaliteitsontwikkelingen kunnen 'aflezen'. Vandaar de projectie zoals weergegeven in de vorige alinea. Dit is min of meer een continuering van de huidige situatie.

Er is op dit moment wel een discussie gaande over de prioriteiten die in het stedenbouwkundig beleid gesteld zouden moeten worden. Hierbij wordt - zeer grof

samengevat - enerzijds gekozen wordt voor verstedelijking en verdichting van de 'oude stad' en anderzijds voor een herstructurering van de 'buitengebieden'. In de *Woonvisie 2011-2014* wordt op het punt van het woningbouwbeleid als het ware een adempauze ingebouwd. Volgens de schrijvers van deze visie zal moeten worden afgestapt van grootschalige en eenzijdige bouw van woningen en moet worden overgestapt op maatwerk in de woningbouw, afgestemd op de veranderende vraag van jongeren, (jonge) ouderen, hoogopgeleide kenniswerkers en (her)starters. Een dergelijke herziening van het beleid moet de basis vormen voor de ontwikkeling van een gedifferentieerd en grondgebonden woonmilieu in Tilburg, bestaande uit centrum-stedelijke, groen-stedelijke en dorps-landelijke kernen. De grootschalige uitbreidingen aan de randen van de gemeente zullen steeds meer plaats moeten maken voor inbreidingen in de bebouwde kom, aangepast aan locatiespecifieke omstandigheden en (woon)behoeften van bewoners. Een dergelijke evolutie zou daarenboven in de lijn liggen van de historische hybriditeit van Tilburg: dorp en stad tegelijk.

De beoordeling van deze opties op hun criminologische merites is een complexe aangelegenheid, waarbij bovendien de Cruyffiaanse wijsheid van toepassing is dat elk voordeel een nadeel kent. Wel kunnen drie algemene uitgangspunten voor stedelijke ontwikkeling worden geformuleerd die van belang zijn voor de realisering van een sociaal veilige stad. In de eerste plaats de ruimtelijke spreiding van (woon)omgevingen van risicogroepen - vooral achterblijvers en nieuwkomers- over de stad (ofte wel het tegengaan van concentraties). In de tweede plaats de ruimtelijke scheiding van woonomgevingen van risicogroepen en doelwitconcentraties in de stad. En in de derde plaats de organisatie van woonomgevingen die sociale controle bevorderen (door toepassing van CPTED-beginselen, *crime prevention through environmental design*).⁶

Een tweede 'geografische' dynamiek zien we optreden in het verlengde van de internationalisering en virtualisering van criminaliteit; de traditionele betekenis van de 'plaats delict' zal sterk gaan veranderen. Naast de voornoemde klassieke *hot spots* in de stad zullen zich nieuwe, virtuele *hot spots* gaan ontwikkelen. Het antwoord op de vraag waar deze zich vooral gaan concentreren, kan nu nog niet worden gegeven. Vanuit een oogpunt van toezicht en handhaving kunnen we in ieder stellen dat, veel meer dan nu het geval is bij de klassieke *hot spots*, technologische kennis noodzakelijk is om deze taken te kunnen uitoefenen.

4.4. Groepen "nieuwe"slachtoffers

Verder kan de vraag worden gesteld wie straks, in 2040, slachtoffer worden van criminaliteit. In algemene zin zijn dit, net als nu al het geval is, vooral personen en organisaties zijn die zich in de nabijheid van potentiële daders ophouden. Dit kan een ruimtelijke, sociale of 'virtuele' nabijheid zijn. Deze wetmatigheid zal niet wezenlijk veranderen.

De verwachte demografische ontwikkeling wijst vooral op de toename van het aantal ouderen. Dit betekent onvermijdelijk dat deze groep belangrijker wordt als potentiële slachtoffergroep. Om wie het precies zal gaan, is moeilijk te voorspellen. Kwetsbaarheid kan zich op verschillende vlakken voordoen: bijv. op het fysieke vlak, op het vlak van de vermogenspositie (er valt wat te halen bij een deel van de ouderen) of op het vlak van de *life*

⁶ Deze bespreking is noodgedwongen erg beknopt.

style (steeds meer ouderen leiden een actief leven waarbij ze veel buitenshuis en onderweg zijn). Kwetsbaarheid zal zich in 2040 ook veel sterker dan nu het geval is manifesteren als 'digitale kwetsbaarheid' (niet goed genoeg de weg weten in de virtuele wereld).

Digitale kwetsbaarheid definieert ons inziens ook de nieuwe slachtoffergroepen in 2040 in bredere zin. Hierbij gaat het niet alleen om individuele burgers die slachtoffer kunnen worden, maar ook en misschien wel vooral om bedrijven en instellingen, overheden en het politie- en justitieapparaat. De publieke sector is nu al zeer kwetsbaar op dit vlak, omdat ook hier activiteiten en werkzaamheden steeds meer verschuiven naar de virtuele wereld. Als de technologische kennis in deze organisaties geen gelijke tred houdt, betekent dit automatisch toenemende kwetsbaarheid. De criminaliteit die hieruit kan ontstaan is net zo veelvormig als de criminaliteit die zich nu in de fysieke wereld afspeelt.

4.5. Positieve tegenkrachten

Ten slotte kunnen voor de toekomst nog enkele factoren worden genoemd die een veiligheidsbevorderend effect voor de stad kunnen hebben. Demografisch gesproken gaat het onder andere om de vergrijzing van de bevolking, en vooral om een afname van het aantal jongeren waarbij de piek van de zogenaamde *age-crime curve* ligt). Economisch heeft Tilburg zich de afgelopen twintig jaar veerkrachtig getoond. Als deze trend zich ook de komende decennia doorzet, zal dit gunstige effecten op de veiligheid in de stad sorteren (het gaat hier om een geschat totaaleffect, omdat economische activiteiten ook criminaliteit aantrekken). Ook de culturele factor is hier van belang. Tilburg lijkt in de goede zin van het woord kleinsteds, gehecht aan traditionele waarden. Deze cultuur staat wellicht haaks op de beelden die sommigen hebben bij een innovatieve stad die 'opstroomt' in de vaart der volkeren. Vanuit het oogpunt van veiligheid mag deze cultuur echter worden beschouwd als een (preventieve) kwaliteit. Tot slot kan het beleid van de gemeente of organisaties die in de gemeente actief zijn een belangrijke bijdrage leveren aan een veilig klimaat in de stad. Met deze factor besluiten we deze toekomstverkenning.

5. Beleid om Tilburg veilig te houden

Vorenstaande beschouwingen demonstreren dat het veiligheidsvraagstuk in de toekomst nog meer een vraagstuk in veelvoud zal zijn dan momenteel al het geval is en dus in de toekomst op een nog veelvoudiger manier moet worden aangepakt dan op dit ogenblik reeds gebeurt.

5.1. Naar een meer realistische veiligheidsmonitor

Om beter te weten en te kunnen blijven weten hoe deze aanpak eruit moet zien is het van het allergrootste belang dat wordt toegewerkt naar een veiligheidsmonitor van de stad waarin niet alleen de problemen op het vlak van de sociale onveiligheid zijn opgenomen maar waarin ook de nodige aandacht wordt geschonken aan de problemen van ernstige (georganiseerde, financieel-economische en professionele) misdaad. Dit betekent dat de bronnen omtrent beide categorieën problemen die bij de gemeente, de politie (zowel op lokaal als bovenlokaal niveau), het openbaar ministerie en de zittende magistratuur, de belastingdienst (inclusief FIOD) en de (andere) bijzondere opsporingsdiensten aanwezig zijn, in onderling verband moeten worden geraadpleegd en geanalyseerd. Deze taak zal moeten worden toevertrouwd aan een groep van ervaren operationele analisten uit de

onderscheiden diensten respectievelijk dienstonderdelen. Waarschijnlijk zal er een apart informatieconvenant nodig zijn om deze monitor met de nodige diepgang tot stand te kunnen brengen. Het format van deze monitor moet overigens zodanig worden ingericht dat het om de twee à drie jaar zonder al te veel complicaties kan worden herhaald.

Daarenboven valt er veel voor te zeggen dat in deze monitor ook een inhoudelijk beeld wordt geschetst van de belangrijke maatregelen die expliciet zijn/worden genomen om al die problemen daadwerkelijk aan te pakken en welke effecten deze maatregelen op die problemen hebben gesorteerd: de problemen op het vlak van veiligheid zijn immers ook voor een stuk de uitkomst van het beleid dat wordt gevoerd om ze te voorkomen dan wel te beheersen. Via een dergelijke monitor ontstaat niet alleen een meer coherent en congruent beeld van de veiligheidssituatie in de stad maar ook een beeld dat zich veel beter leent voor realistische beleidsvoering dan de gebruikelijke ontkoppelde rapportages over alle mogelijke deelonderwerpen. Bij die maatregelen kan het evengoed gaan om de feitelijke werking van het Veiligheidshuis en de participerende diensten als de inzet van de districtelijke en bovenlokale/regionale recherche en de toepassing van BIBOB-maatregelen, of om de maatregelen van de woningcorporaties in het beheer van hun eigendommen of aan de acties van burgergroepen in “moeilijke” buurten. Duidelijk moge zijn dat de totstandbrenging van een monitor als deze vraagt om de ruimhartige medewerking van alle betrokken instanties.

Mede gelet op hetgeen hierna wordt gezegd over de regionalisering van belangrijke instanties als het Zorg- en Veiligheidshuis en het RIEC/EMERGO ligt het voor de hand dat de hier bedoelde veiligheidsmonitor op den duur ook niet beperkt moet blijven tot het grondgebied van de gemeente Tilburg. Zij zal vroeg of laat onherroepelijk de hele regio Midden-Brabant moeten bestrijken. Zo zou zij trouwens ook een hoeksteen kunnen worden van een veiligheidsmonitor die – complementair aan de inrichting van de Task Force B5 – heel de provincie Brabant omvat.

5. De institutionele kern van de bestrijding van onveiligheid

Juist ook de toenemende veelvormigheid en veelvoudigheid van de veiligheidsproblemen waarmee de gemeente en haar omgeving in de voorzienbare toekomst zullen worden geconfronteerd nopen tot de formulering en uitvoering van een beleid dat zo goed en zo kwaad als het kan een weerspiegeling vormt van deze veelvormigheid en veelvoudigheid. Om dit te bereiken is het wel noodzakelijk om een geïntegreerde veiligheidsmonitor te maken maar is dit niet voldoende. Ook de (semi)overheid, overheidsdiensten en particuliere instanties moeten daar op toegerust zijn. Anders komt het niet tot het geïntegreerde optreden dat meer en meer nodig is om veiligheidsproblemen in een samenleving als de onze tijdig te voorkomen dan wel tijdig terug te dringen. Omdat gemeente en openbaar ministerie nu eenmaal de harde institutionele kern vormen van het veiligheidsstelsel in een democratische rechtsstaat als de onze, ligt het voor de hand dat zij in dezen het voortouw nemen.

5.1. De herinrichting van de gemeente (en het openbaar ministerie)

De recente reorganisatie van het gemeentebestuur kan op het punt van veiligheidszorg gerust revolutionair worden genoemd. In het geldt dit het recente besluit om een Afdeling Veiligheid en Wijken te vormen die niet alleen in termen van beleid maar ook in termen van

uitvoering en handhaving de leefbaarheid en veiligheid van de hele gemeente in portefeuille heeft en op deze manier moet bijdragen tot de realisering van de algemene bestuurlijke doelen: sociale stijging, goed vestigingsklimaat en verbeterde leefbaarheid. Het is hier natuurlijk niet nodig om te reproduceren wat er dienaangaande allemaal staat geschreven in het inrichtingsplan van de nieuwe afdeling.

Hier volstaat het ten eerste om op te merken dat zij – juist ook omdat nu de hele gemeentelijke veiligheidsketen in een hand komt – meer bepaald in staat moet zijn om een belangrijke bijdrage te leveren aan de realisering van de ambitie om Tilburg voor 2013 uit de top tien van de meest onveilige steden van Nederland te halen, dat zij moet instaan voor een optimale advisering en ondersteuning van de Burgemeester, dat zij nauw moet toezien op de naleving van wet- en regelgeving en zo nodig sanctionerend moet ingrijpen om die af te dwingen en dat zij gemeentebreed wijkkennis moet vergaren en inbrengen in de besluitvorming en werkprocessen van de gemeente. Ten tweede is van belang om te memoreren dat de strategie die de nieuwe afdeling hierbij wil volgen aansluit op de strategie die in de voorbije jaren al werd gevolgd: het optreden van de overheid moet persoons-, delicts- en gebiedsgericht gestalte krijgen. Meer dan voorheen wordt nu evenwel ook aandacht geschonken aan het sluiten van de ketens tussen beleid en uitvoering, tussen ruimtelijke en sociale problemen en tussen preventie en repressie. Deze strategie wordt zeer concreet waar het gaat om de koppeling van het Zorg- en Veiligheidshuis aan de Buurtregie en aan de koppeling tussen overheid en burgerij waar het gaat om de veiligheid in eigen kring.

Deze herinrichting van de gemeente biedt ruime kansen om met visie en daadkracht in te spelen op de toekomstige ontwikkelingen in het veiligheidsdomein die hiervoor werden geschilderd. Dit geldt natuurlijk evenzeer het feit dat ook in de toekomst een belangrijk deel van de veiligheidsproblemen zich altijd ergens in de stad op het niveau van (bepaalde) wijken en/of het centrum en/of winkelcentra dan wel bedrijventerreinen zullen afspelen als het feit dat deze problemen bovenal zullen worden veroorzaakt door bepaalde groepen van personen. Daarenboven vergemakkelijkt de bouw van deze afdeling niet alleen de coherente en integrale samenwerking met andere belangrijke instellingen, diensten en organisaties rond de analyse en de aanpak van veiligheidsproblemen maar in het bijzonder ook de profilering van de (zowel strategische als operationele) gemeentelijke rol in cruciale (gemeentelijke en regionale) samenwerkingsverbanden als het Zorg- en Veiligheidshuis en (wellicht) een RIEC/EMERGO. Ook waarborgt een dergelijke afdeling enerzijds de nodige continuïteit om duurzaam te waken tegen hardnekkige problemen als dat van het geweld en de nodige flexibiliteit om vrij snel antwoorden te bedenken op relatief nieuwe problemen als de virtualisering van bepaalde misdadervormen.

Daar waar nog steeds het oude Franse adagium geldt dat repressie met name dient om problemen aan te pakken die preventief niet werden tegengehouden, is het ook van belang dat het openbaar ministerie niet alleen in eigen kring maar ook in overleg met de Burgemeester onderzoekt in hoeverre zijn inrichting nog aansluit of beter kan aansluiten op de inrichting van de gemeente en – zie hierna - de politie. Met name is het de vraag of de functionele en geografische organisatie van het parket voldoende spoort met, enerzijds, de toenemend wijkgerichte gemeentelijke veiligheidszorg en, anderzijds, met de toenemend gespecialiseerde gemeentelijke veiligheidszorg ten aanzien van speciale categorieën daders en delicten en/of rond de toepassing van bepaalde ingrijpende bestuurlijke maatregelen.

Een soortgelijke vraag mag worden gesteld ten overstaan van de Belastingdienst. Juist ook omdat deze dienst een steeds belangrijker rol zal (moeten) spelen in de beheersing van veiligheidsproblemen en speciaal in de aanpak van allerlei (georganiseerde en /of professionele) vormen van zware criminaliteit.

5.2. De operationalisering van de strategische positie van de politie

De politie bezit dankzij haar taakstelling, operationele inrichting, bevoegdheden en middelen onwillekeurig een strategische positie in een lokaal en/of regionaal veiligheidsbeleid. Gegeven de problemen en de trends die hiervoor werden gesignaleerd, betekent dit dat Tilburg (ook) voor de toekomst sterke behoefte heeft aan een robuuste en gekwalificeerde politie. Een dergelijke politie is zowel van groot belang voor de burgemeester en het gemeentebestuur als voor het openbaar ministerie en de Belastingdienst. Men verlieze hierbij ook niet uit het oog dat de politie – als gevolg van die strategische positie - ook voor operationele samenwerkingsverbanden als een Zorg- en Veiligheidshuis van cruciale betekenis is.

Een robuuste en gekwalificeerde politie wil in de eerste plaats zeggen een politie die via wijkagenten in elk geval stevig present is in de wijken of buurten waar problemen van sociale veiligheid door toedoen van de genoemde omstandigheden (kunnen) cumuleren.

In de tweede plaats moet het een politie zijn die in het bijzonder zowel opgewassen is tegen allerlei vormen van geweld, in de sfeer van de openbare orde als in de strafrechtelijke sfeer, als die in staat is ernstige “virtuele” criminaliteit doeltreffend te bestrijden. Meer bepaald betekent dit dat enerzijds de noodhulp/algemene dienst in staat moet zijn om tijdig meer collectief of extreem geweld te keren, en anderzijds dat de recherche breed gekwalificeerd moet zijn. Zij moet zowel degelijk onderzoek kunnen instellen naar vormen van gewelddadige criminaliteit als – in samenwerking met andere specialisten van de politie - naar vormen van virtuele criminaliteit. Daarenboven moet zij over de capaciteiten en kwaliteiten beschikken om – waar nodig met andere onderdelen - stedelijke vormen dan wel vertakkingen van georganiseerde en/of financieel-economische en/of professionele misdaad aan te pakken. Hierbij sluit tot slot aan dat zij actief moet deelnemen aan de belangrijke vormen van grensoverschrijdende politie- en justitiesamenwerking tussen – in elk geval – Nederland en België. Een uitstekende relatie tussen politie en openbaar ministerie is in dit verband een vereiste.

In de derde plaats moet het een politie zijn die met de nodige power gestalte kan geven aan de samenwerking zoals die in het Zorg- en Veiligheidshuis is georganiseerd als – in het verlengde van de opbouw van het Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (RIEC) - zal worden ontwikkeld in het kader van een plaatselijk EMERGO, dit wil zeggen in het raam van een geïntegreerde samenwerking van bestuur, openbaar ministerie, politie en fiscus bij de bestrijding van zware misdaad zoals die in de voorbije jaren in Amsterdam is ontwikkeld.

Zeker nu wordt overgegaan tot de vorming van een nationaal politiekorps is het van het grootste belang om te bewaken dat bij de inrichting van dit korps Tilburg en omgeving de robuuste en gekwalificeerde politie krijgen die ze verdienen. De feitelijke inrichting van het nationale korps moet op dit punt dus met de grootst mogelijke scherpthe onder ogen worden gezien. Juist een nationaal politiekorps schept de kansen om een politie te krijgen die

voldoet aan de eisen die er hiervoor aan werden gesteld. Vraag is alleen of die kansen ook in dit geval ten volle worden benut.

5.3. De uitbouw van het Zorg- en Veiligheidshuis en de opbouw van een RIEC/EMERGO

5.3.1. Het Zorg- en Veiligheidshuis in de toekomst

Het Zorg- en Veiligheidshuis is met name bedacht om met vereende krachten de opbloei van criminele carrières te voorkomen dan wel tijdig te stoppen. Vraag is in hoeverre dat huis op dit moment deze dubbele doelstelling realiseert en in de toekomst kan realiseren ten opzichte van zowel “achterblijvers” als “nieuwkomers”. Het is evenwel niet alleen van belang om het “in hoeverre” te onderzoeken maar ook van belang om na te gaan “waarom” de verwerkelijking van deze doelstelling – in het licht van de genoemde ontwikkelingen - beter kan of moet en “hoe” dit dan zou kunnen of moeten.

Bij dit laatste kunnen – net als in 2003 – allerlei vragen op tafel komen die overigens ook zijn gerezen in allerhande evaluaties van de Veiligheidshuizen. Beschikt de politie over de nodige vakkracht – jeugdpolitie – om haar rol in het Zorg- en Veiligheidshuis waar te maken? Is de verbinding tussen het Zorg- en Veiligheidshuis en “partijen” in de probleemwijken stevig genoeg – de gebiedsgebonden overheid, de scholen, de corporaties, het maatschappelijk werk, de GGZ en de verslavingszorg? Zijn de hulpverlening en reclassering voldoende robuust om de werkzaamheden uit te voeren die in het Zorg- en Veiligheidshuis worden afgesproken? Of dringt zich hier alsnog eenmaking van organisaties op? Hoe staat het met de voorzieningen die nodig zijn om gewenst geachte maatregelen uit te kunnen voeren?

In de nota *Organisatie van de persoons- en gezinsgerichte ketenregie bij meervoudige problematiek* d.d. 17 november 2009 wordt een deel van deze vragen beantwoord. Zo is het de bedoeling dat er op grond van uitgangspunten als “1 gezin, 1 plan” een sluitende aanpak komt in de richting van gezinnen met meervoudige problematiek, en dat er zeker in deze gevallen een nauwe samenhang wordt gerealiseerd tussen de activiteiten van het Zorg- en Veiligheidshuis enerzijds en Buurtregie anderzijds. Opmerkelijk is ook dat in deze nota duidelijk wordt gesteld dat de samenwerking tussen alle betrokken instellingen en diensten die te maken hebben met volwassenen, kinderen, jongeren en gezinnen niet vrijblijvend kan zijn maar moet worden vertaald in bindende afspraken en bovendien (pro-)actief van karakter moet zijn.

Deze uitgangspunten sluiten prima aan op de beschouwingen die hiervoor zijn gegeven omtrent de risicogroepen – “achterblijvers” en “nieuwkomers” - die in de toekomst voor de grootste problemen zullen zorgen in de sfeer van de sociale veiligheid. Hoe de stad zich in sociaalgeografisch opzicht ook zal ontwikkelen. In de twee hoofdopties die hieromtrent momenteel in discussie zijn – verdere verstedelijking van de “oude stad” dan wel herstructurering van de “buitengebieden” - , spelen deze groepen immers een blijvende rol. Niettemin is het een belangrijke vraag voor welk model uiteindelijk wordt gekozen. Want – zoals hiervoor al werd opgemerkt - de concentratie van risicogroepen in bepaalde delen van de stad mag misschien efficiënter lijken vanuit een oogpunt van overheidsoptreden, of een dergelijke concentratie op de lange(re) termijn ook effectiever is, mag echter worden betwijfeld, onder meer omdat zij de ontwikkeling van positieve vormen van sociale controle

tegenwerkt. Of juist het tegendeel hiervan bewerkstelligt: hechte negatieve sociale controle die in het ergste geval kan uitlopen op de groei van geïntegreerde criminele buurten.

Het is de bedoeling dat de proefondervindelijke uitwerking van de plannen met de aanpak van Multi-probleem-gezinnen eind 2011 wordt afgerond en beoordeeld. Deze gelegenheid zou moeten worden aangegrepen om onder ogen te zien op hoeverre de (functioneel en territoriaal) geïntegreerde aanpak die in deze nota is uitgewerkt, met de nodige daadkracht kan worden verbreed naar jongeren die – ook als zij niet uit zulke gecompliceerde gezinnen komen – zich bij herhaling schuldig maken aan het plegen van vrij ernstige strafbare feiten. Een reden temeer om dit te doen is dat het Zorg- en Veiligheidshuis in de nabije toekomst – in het verlengde van afspraken die er al zijn gemaakt rond de aanpak van bijvoorbeeld huiselijk geweld en de nazorg aan gedetineerden – de spin in het web zal worden bij de samenwerking rond multi-probleem situaties in de hele regio Midden-Brabant. Ook in dit verband is het immers van groot belang om de besluitvorming in het Zorg-en Veiligheidshuis adequaat te vertalen met de uitvoering van de afspraken op de betrokken gemeenten.

In het kader van deze evaluatie zou overigens in het bijzonder aandacht moeten worden geschonken aan de mogelijkheden om heel gericht de plegers van alle mogelijke geweldsincidenten op het rechte spoor te krijgen en te houden. Dit soort incidenten zullen immers eveneens in de toekomst een – ook naar verhouding tot andere gemeenten – betrekkelijk groot probleem in de gemeente en, mag men aannemen, haar ommelanden blijven. Het moet allerhande en overheden en diensten er dus veel aan gelegen zijn om dit probleem zoveel als mogelijk in de hand te krijgen.

5.3.2. De ontwikkeling van een RIEC/EMERGO

Het RIEC/Emergo is tot op grote hoogte niet alleen de evenknie maar ook het complement van het Zorg- en Veiligheidshuis. Het is immers bedoeld om degenen waarvan de criminele carrière niet tijdig) werd gestopt – integendeel – in elk geval zoveel mogelijk kansen te ontnemen om met hulp van de overheid (onbedoeld!) hun criminele activiteiten te ontplooiën of te benutten. Dit kan alleen maar als er – op grond van een deugdelijke juridische titel – zowel stelselmatig als incidenteel vrijelijk gegevens kunnen worden uitgewisseld tussen gemeente, politie, openbaar ministerie en belastingdienst over personen en bedrijven in relevante economische sectoren. Het spreekt welhaast voor zich dat deze gegevensuitwisseling in de kern moet plaatsgrijpen tussen ambtenaren die volop in de eerste lijn actief zijn: zij moeten eerst en vooral weten wat er desgevallend allemaal speelt willen zij juiste beslissingen kunnen (laten) nemen. Voor bepaalde, ook bovenlokale, analyseopdrachten of voor vormen van specialistische bijstand moeten zij evenwel kunnen terugvallen op gekwalificeerde analisten bij het RIEC en/of de deelnemende diensten.

Maar in een RIEC/EMERGO moet en kan het natuurlijk niet blijven bij informatie-uitwisseling: daadwerkelijk interveniëren - op basis van de beschikbare informatie maar tevens om die te vermeerderen en te verbeteren - bepaalt het succes van een RIEC/EMERGO. Dit houdt in dat de deelnemende partijen zich ertoe moeten committeren om - wanneer nodig of wenselijk – voldoende gekwalificeerde menskracht te leveren om in gehele of gedeeltelijke gezamenlijkheid tijdig passende interventies te kunnen plegen en af te ronden. In het verlengde hiervan is het van belang om op grond van de interventies te bezien of er – bijvoorbeeld in de opzet van strafrechtelijke onderzoeken dan wel in de sfeer van de vergunningverlening - meer structurele beleidsconsequenties kunnen worden

verbonden aan de ervaringen die worden opgedaan. Hierbij kan worden gedacht aan een meer gezamenlijke opzet en uitvoering van strafrechtelijke onderzoeken en aan de wijziging van de voorwaarden waaronder vergunningen kunnen worden verleend.

Gegeven het – in juridisch, organisatorisch en technisch opzicht - gecompliceerd karakter van een RIEC/EMERGO-initiatief is het aangewezen om - evenals in het geval van de doorontwikkeling van het Zorg- en Veiligheidshuis – een werkgroep te belasten met de uitwerking van een plan volgens hetwelk zulk initiatief op de korte en lange termijn inhoud en vorm kan krijgen. Het ligt voor de hand dat de plannenmakers ook in dit geval moeten uitgaan van een aanpak die niet alleen voor Tilburg maar voor de hele regio Midden-Brabant kan gelden. Niet alleen omdat kleine(re) gemeenten onwillekeurig niet het vermogen hebben om op eigen kracht een RIEC/EMERGO te organiseren, maar ook omdat men er gevoeglijk van kan uitgaan dat een deel van de misdaadproblemen waarmee de gemeenten in deze regio te maken hebben, in meer dan een opzicht – samenstelling dadergroepen, pleegplaatsen van illegaliteit - een bovenlokale, regionale of bovenregionale dimensie heeft. Om de zware misdaad in Brabant te bestrijden werd niet voor niets gekozen voor het model van een Task Force B5. Bij de organisatie van een gemeentelijk/regionaal RIEC/EMERGO kan vanzelfsprekend met vrucht gebruik worden gemaakt van de ervaringen die de voorbije jaren zijn opgedaan in Amsterdam.

5.4. De eendrachtige samenwerking met “private” partijen: burgers, bedrijven en verenigingen

Een krachtige en eendrachtige bestuurlijke, justitiële en fiscale overheid – geschraagd door een robuuste gekwalificeerde politie – is een conditio sine qua non voor veiligheid op een breed front in de wereld waarin wij leven. Maar zij zal nooit en te nimmer voldoende kunnen zijn. Daarvoor is het nodig dat “private partijen” ook hun deel leveren. Zij zijn in wezen immers in eerste instantie zelf verantwoordelijk voor het tegengaan van onveiligheid. Dit is geen “nieuwewetse” filosofie maar een klassiek rechtsstatelijk uitgangspunt dat om allerlei (ideologische, maatschappelijke) redenen de voorbije decennia wat te veel uit beeld is geraakt. De overheid is eigenlijk maar aan zet wanneer burgers, bedrijven en verenigingen de problemen niet langer op eigen kracht de baas kunnen.

Vertaald naar de problemen die hiervoor werden gesignaleerd, houdt dit uitgangspunt ten eerste in dat in woonwijken waar sociale onveiligheid een probleem is, burgers en bedrijven in eerste instantie zelf onder ogen moeten zien wat zij op allerlei manieren gezamenlijk kunnen doen aan de aanpak van dit probleem. Of het nu gaat om de collectieve modernisering van het hang- en sluitwerk, om gemeenschappelijke actie bij het tegengaan van overlast of om de alertering van de politie in gevallen van al dan niet gewelddadige vermogenscriminaliteit. Het spreekt welhaast voor zich dat de overheid in de figuur van de politie dergelijke initiatieven waar nodig ondersteunt. Bijvoorbeeld door een of meer wijkagenten tot spil te maken van deze sociale actie of door gekwalificeerde recherche in te zetten op de bestrijding van inbraken, berovingen, overvallen etc.

Ten tweede brengt dit uitgangspunt met zich mee dat de ondernemingen die gevestigd zijn op bedrijventerreinen niet alleen de sociale veiligheid van hun eigen locaties in het oog houden maar zich ook collectief inspannen voor deze veiligheid van het gehele gebied, al dan niet met behulp van het keurmerk veilig ondernemen. Zij kunnen hiertoe velerlei maatregelen treffen: installatie van technische voorzieningen, inschakeling van

bewakingsdiensten, overdag zowel als 's nachts, e.a. Iets soortgelijks geldt voor de bedrijven in winkelcentra respectievelijk winkelstraten: Zij moeten elkaar verplichten tot het nemen van maatregelen die de sociale veiligheid van elkeen op deze plaatsen ten goede komen, niet alleen dus de werkgevers en hun personeel, maar ook leveranciers, consumenten en passanten. En ook hier geldt dat de gangmakers moeten streven naar intensivering van de verbindingen met de politie in haar verschillende gedaanten, afhankelijk van de problemen die zich (dreigen) voor (te) doen.

De verantwoordelijkheid van burgers en burgerij reikt echter verder dan het probleem van de sociale onveiligheid. Zij moeten zich ook in de mate van het mogelijke teweerstellen tegen illegale praktijken die wijzen op problemen van georganiseerde, financieel-economische of professionele misdaad. Zeker bedrijven kunnen hier een belangrijke rol spelen door, ten eerste, in eigen kring, via de vakverenigingen, een cultuur te bevorderen die erop is gericht dat geen ruimte wordt gemaakt of kan ontstaan voor illegale praktijken, bijvoorbeeld de verhuur van bedrijfsruimten voor wietteelt of de medewerking aan witwasconstructies of de toegeving aan stelselmatige afpersing of de organisatie van horizontale fraudes ten overstaan van klanten. In aansluiting hierop kunnen zij ten tweede door het maken van een nauwe verbinding met de politie en in het bijzonder de recherche, veel nadrukkelijker gestalte geven aan een soort van tipfunctie dan tot nu toe gebruikelijk is.

Het belang van een dergelijke nauwe relatie met de politie speelt met name in de virtuele wereld. Burgers en bedrijven die via criminele kanalen in deze wereld slachtoffer worden, zouden zich stelselmatig tot de politie/de recherche moeten wenden om hun verhaal te doen en zo herhaling van hun verhaal te voorkomen. De politie/recherche van haar kant moet niet alleen pogen de mogelijke daders te achterhalen en voor de rechter te brengen maar moet via de aanpak van websites en de samenspraak met providers ook structurele tegenmaatregelen organiseren tegen criminaliteit op/via het internet. Daarenboven rust er op de overheid maar ook op private partijen de plicht om burgers en bedrijven veel meer en veel tijdiger te waarschuwen van het kleine en grote onheil dat via internet hun huiskamers en werkplekken kan binnenstromen.

Zeker ten overstaan van oudere medeburgers is een dergelijke voorlichting geen overbodige luxe. Zij worden naar verhouding zeer gemakkelijk het slachtoffer van virtuele fraudepraktijken. Ook de gespecialiseerde slachtofferzorg, zoals die wordt verleend in het Zorg- en Veiligheidshuis, zal zich op deze nieuwe groep slachtoffers moeten instellen. Welke zijn hier de moeilijkheden maar ook de mogelijkheden om slachtoffers bij te staan.

6. Besluit

Het is – mede gelet op het gebrek aan algemene vooruitzichten op de (wenselijke) ontwikkeling van de gemeente en – ruimer – de regio Midden-Brabant - geen eenvoudige opgave om onder ogen te zien hoe het in 2040 met de veiligheid van Tilburg zal zijn gesteld. Niettemin kan met enige moeite – tegen de achtergrond van het verre en nabije verleden - worden gewezen op enkele mogelijke ontwikkelingen in de aard en de evolutie van de criminaliteit en op groepen van inwoners die in dit opzicht wellicht een risico kunnen vormen, maar erg veel concrete vastigheid kan er op deze beide punten niet worden geboden.

Dit is echter geen reden om zich dan maar helemaal niet voor te bereiden op wat er kan komen. De beste manier om dit te doen is om een veiligheidsmonitor te construeren die overheden, (semi-)overheidsdiensten en particuliere organisaties in staat stelt trends op de voet te volgen en in te grijpen wanneer dit geboden is, vooral om erger te voorkomen. Complementair hieraan is het van belang om – voortgaande op het goede dat bestaat – de reactiemodaliteiten van overheden, (semi-)overheidsdiensten en particuliere organisaties op veiligheidsproblemen in functie van veranderende ervaringen en inzichten van tijd tot tijd tegen het licht te houden en, waar dit vanuit preventief en repressief oogpunt aangewezen lijkt, steeds weer bij de tijd te brengen.

Op dit moment doet zich op meerdere fronten de gelegenheid voor om even stil te staan bij de bestaande veiligheidsarrangementen in en rond de gemeente. Deze gelegenheid moet worden aangegrepen om deze arrangementen niet slechts op enkele belangrijke onderdelen – zoals het Zorg- en Veiligheidshuis – te heroverwegen maar om ze in hun geheel onder de loep te nemen. Dit essay moet in elk geval worden gezien als een aanzet om deze denkoefening te maken.

Selectieve bibliografie

- Adviseurs, Etin. 2000. "Economische barometer Brabant : voor overheid en bedrijfsleven." *Economische barometer Brabant : voor overheid en bedrijfsleven*.
- Atlas-voor-gemeenten. 2009. *Stadsfoto Tilburg 2009; kansen en problemen van de stad in kaart gebracht, verklaard en vergeleken*. Utrecht: Atlas voor Gemeenten.
- Bekkers, M. 2005. *Huiselijk geweld in Tilburg : inventarisatie registratiegegevens politie*. Tilburg: PON, Instituut voor advies, onderzoek en ontwikkeling in Noord-Brabant.
- Beleidsonderzoek, A. Groep, 's-Gravenhage Advies, and Hilversum Intomart. "Politiemonitor bevolking (div. jaargangen) Beleidsrapportage." *Politiemonitor bevolking Beleidsrapportage*.
- Brink, G. van den. 1991. "Van gevecht tot gerecht : geweldpleging in het Zuidoosten van Brabant, 1811-1875." *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 18:96-116.
- Broek, Th van de. 1993. *Over en uit : gemeentepolitie Tilburg*. Tilburg: Gemeentepolitie.
- Bruinsma, M. Y. 2003. *Vijf jaar sociale veiligheid in Tilburg 1998 tot 2003 : een inventarisatie van problemen, maatregelen en resultaten*. Tilburg: IVA.
- Casparie, J. 1934. *Beschouwingen over de criminaliteit in Oss e.o. vergeleken bij die in andere centra van Noord-Brabant*. Amsterdam: Van Rossen.
- Commissie ter bestudering van het vraagstuk der onmaatschappelijkheid in de gemeente, Tilburg. 1949. *Rapport uitgebracht door de commissie ter bestudering van het vraagstuk der onmaatschappelijkheid in de gemeente Tilburg : ingesteld bij besluit van burgemeester en wethouders van Tilburg van 17 november 1949*. Tilburg: Commissie ter bestudering van het vraagstuk der onmaatschappelijkheid in de gemeente Tilburg.
- Dagevos, John and Jef Theunissen. 1987. *Tilburg, werk, bedrijven, produktiestructuur : een werkschrift over hoe het erbij staat*. Tilburg: Wetenschapswinkel.
- Doevendans, Kees. 1993. *Stadsvorm Tilburg, historische ontwikkeling : een methodisch morfologisch onderzoek*. Eindhoven; Tilburg: Technische Universiteit Eindhoven, Faculteit Bouwkunde ; Gemeente Tilburg, Dienst Publieke Werken.

- Doms, Ans and Marlies van Aerde. 1987. *De engste stad van 't laând? : Tilburg en sociale veiligheid*. Tilburg: Stichting MOVE.
- Doremalen, Henk van. *In dienst van de bevolking*. Zwolle: Waanders.
- Eerenbeemt, Henricus Ferdinandus Josephus Maria van den and H. J. A. M. Schurink. 1959. *De opkomst van Tilburg als industriestad; anderhalve eeuw economische en sociale ontwikkeling*. Nijmegen: Centrale Drukkerij.
- Egmond, Florike and Els Naaijens. 1994. *Op het verkeerde pad : georganiseerde misdaad in de Noordelijke Nederlanden, 1650-1800*. Amsterdam: Bakker.
- Eijkens, Joep. 2008. *De historische canon van Tilburg in vijftig verhalen*. Tilburg: Stadsmuseum Tilburg.
- Evertse, W. J. J., H. F. G. van Deyck, P. W. Tops, and J. E. L. Costongs. 1986. *Tilburg na 1945 : momenten van veranderingen in politiek, bestuur en beleid*. Tilburg: Stichting Bijzondere Wetenschappelijke Uitgaven.
- Evrenguen, H. and N. Feijter. 2002. "Haar benen worden met zwavel ingesmeerd en gebrand : de georganiseerde misdaad in Nederland." *Historisch nieuwsblad*:12-19.
- Fijnaut, C., I. Zaat, and Samenleven Commissie Veilig. 2003. *De sociale (on)veiligheid in Tilburg : een kritische analyse van de problemen en een reeks aanbevelingen voor hun aanpak*. Tilburg: Gemeente Tilburg.
- Geelen, F.J.H. and J.P. Ekstein. 1987. *Projekt bestrijding kleine criminaliteit*. Tilburg: Gemeentepolitie.
- Gemeentepolitie-Tilburg. Div. *Jaarverslag vanaf 1953 e.v. (enkele jaargangen aanwezig)*. Tilburg: Regionaal Archief.
- Gemeente-Tilburg. 1971. "Officiële gids voor de gemeente Tilburg." *Officiële gids voor de gemeente Tilburg*.
- . 1984. "Tilburg in cijfers : enkele gegevens en kengetallen." *Tilburg in cijfers : enkele gegevens en kengetallen*.
- . 1985. *Bevolkingsprognose Tilburg 1985 t/m 2030 : een vooruitberekening van de te verwachten bevolkingssamenstelling van de gemeente Tilburg tot en met het jaar 2030*. Tilburg: Gemeentesecretarie Tilburg, Afdeling Onderzoek en Statistiek.
- . 1991. *Profielschets stedelijk knooppunt Tilburg*. Tilburg: Gemeente Tilburg.
- . 1994. *Sociale veiligheid in Tilburg*. Tilburg: Gemeente Tilburg, Dienst Publieke Werken.
- . 1998. *Discussiestuk stadsvisie Tilburg 2009 : idee in beeld*. Tilburg: Gemeente Tilburg.
- . 2011. "Achtergrondinformatie Tilburg 2040; diverse onderzoeksrapportages op het vlak van demografie, economie, woningbouw, armoede, veiligheid etc. ." vol. 2011. Tilburg.
- . 2011. *Economische monitor 2010-2011; Tilburg economisch bekeken en vergeleken*. Tilburg: Achtergronddocumenten Tilburg 2040.
- _ . 2011. *Woonvisie; samen vernieuwen: naar een nieuwe balans, 2011-2014 (concept)*. Tilburg: Gemeente Tilburg
- _ . 2011. *Tilburg transformeert; inrichtingsplan Afdeling Veiligheid en Wijken*. Tilburg: Gemeente Tilburg.
- . Div. *Lopend archief gemeente; diverse nota's en onderzoeksrapporten, bijv.: GSB-monitor (1996); Nota integraal veiligheidsbeleid en POP en integrale veiligheidsplannen (1997/1998); Gebiedsmonitor Veiligheid (1999); Politie-monitor Bevolking (2001); Rapport onderzoek veiligheid en leefbaarheid 1998-2001(2002); Evaluatie wijkveiligheidsplannen (2002); Gebiedsmonitor veiligheid district Tilburg (1999, 2003); Nota polarisatie en radicalisering (2007); Visitatiecommissie Veiligheidsbeleid (Tops); Onderzoek leefbaarheid en veiligheid 2005-2007 in gemeente Tilburg (2008); Kadernota sociaal*

veiligheidsbeleid in Tilburg voor de jaren 2008-2010 ((2008); Zorg- en veiligheidshuis Tilburg; Zorg, veiligheid en casusregie Jeugd onder één dak in Tilburg (2009); Organisatie van de persoons- en gezinsgerichte ketenregie bij meervoudige problematiek (2009); Kadernota veiligheid 2012-2015 (2011).

- Gemeente Tilburg and Politieacademie. 2011. *Vernieuwen en versterken; naar nieuwe coalities in lokale veiligheid (brochure)*. Tilburg.
- Graaff, Klaas de. 2000. *Moorddadig Brabant : moord en doodslag in de 19e eeuw*. Eindhoven Airport: Kempen.
- Instituut voor Ontwikkelingsvraagstukken, Tilburg. 1980. *De ondergang van de Tilburgse textielindustrie*. Tilburg: IVO.
- Kersloot, Jan, Frans van der Zon, and Inge Drontmann. 1992. *De Tilburgse woningmarkt in beeld*. Delft: Delftse Universitaire Pers.
- Kort, P. de. 1989. "Gemeenten vergeleken t.a.v. criminaliteit." *Eindhoven in woord en getal* 40:33-34.
- Leget-Kuijlen, P. L. 1984. "Landloperij in Midden-Brabant." *Brabantse Leeuw (Veghel)* 33:120-121.
- Lest, J. C. C. van de. 1964. *Een literatuurstudie over het vraagstuk der onmaatschappelijkheid, ten behoeve van het gemeentebestuur van Tilburg*. Tilburg: Provinciaal Opbouworgaan Noord-Brabant.
- Maarse, Henri. 1987. "Criminaliteit en industrialisering in Tilburg in de periode 1850-1900; onderzoek naar een samenhang (doctoraalscriptie)." Katholieke Universiteit Nijmegen, Nijmegen.
- Melis, Marco van. "De Tilburgse Gemeentepolitie, gezien door de burgermansbril : een onderzoek onder de Tilburgse bevolking naar de wensen, verlangens en denkbeelden die zij heeft ten opzichte van de Tilburgse Gemeentepolitie."
- Mens, Noor. 2009. *Meer dan wonen : een eeuw sociale woningbouw in Tilburg*. S.l.: s.n.
- Nijdam, Assuerus Bernardus Johannes Anthonius. 1950. *Goirle : een sociografische studie over de criminaliteit en de moraliteit van een grensgemeente rond de tweede wereldoorlog*. Wageningen: Veenman.
- Otterlo, R. C. M. van. 1989. "Banditisme in West-Brabant aan het einde van de achttiende eeuw." Pp. 79-91 in *Jaarboek "De Ghulden Roos" (Roosendaal) 49 (1989)*.
- Oudheusden, Berry van. 2008. *Encyclopedie van Tilburg*. [Tilburg]: Nieuwland.
- Rikhof, Herman and Reinder Rutgers. 1995. *Stadsvorm Tilburg, ontwikkeling 1975-1995*. Eindhoven; Tilburg: Technische Universiteit Eindhoven, Faculteit Bouwkunde ; Gemeente Tilburg, Dienst Publieke Werken.
- Rooijackers, G. 2001. "Zinnen van geweld : 'traditie' tussen criminalisering en legitimering in de vroegmoderne tijd." Pp. 83-100 in *Tussen dader en slachtoffer : jongeren en criminaliteit in historisch perspectief*. Brussel: VUBpress.
- Russel, Jos. 1979. *De rooverbenden in de landen van Overmaas, Brabant, Holland en aan den Rijn, in de vorige, en in het begin der tegenwoordige eeuw*. Maastricht: Schrijen.
- Schurink, H. J. A. M. 1955. *Van heidorp tot industriestad; verkenningen in het verleden van Tilburg*. Tilburg: In opdracht van de Stichting "Brabants heem," uitg. door H. Bergmans.
- Smulders, M., Y. van Loon, and M. Bekkers. 2004. *Lokale integrale veiligheid : een analyse van het veiligheidsbeleid van de 68 Brabantse gemeenten*. Tilburg: PON, Instituut voor Advies, Onderzoek en Ontwikkeling in Noord-Brabant.
- Soly, H. 2001. "Probleemjongeren in Brabantse en Vlaamse steden, zestiende-achttiende eeuw." Pp. 101-142 in *Tussen dader en slachtoffer : jongeren en criminaliteit in historisch perspectief*. Brussel: VUBpress.

- Spapens, P. 1991. "Brabanders onverbeterlijke stokers van illegale alcohol." Pp. 204-218 in *Brabantse almanak (Gaanderen) 3 (1991)*.
- Spapens, T. 2000. "Brabant drugsprovincie?" *Brabants Provincie Magazine* 3:2-6.
- Spapens, Toine, Oscar Henneken, and Criminaliteitspreventie Netherlands. Directie. 1995. *Veiligheid in de stad : een vergelijking van 31 Nederlandse gemeenten met meer dan 50.000 inwoners, op basis van een nadere analyse van de Politiemonitor Bevolking 1993*. Den Haag: B & A Groep Beleidsonderzoek & - Advies ; In opdracht van de Directie Criminaliteitspreventie van het ministerie van Justitie].
- Stichting Provinciaal Opbouworgaan, Noord-Brabant. 2005. "De Staat van Brabant: sociale veiligheid." Tilburg: PON.
- Swart, Jack de, Jules van der Meulen, and Josephine van Lieshout. 1995. "Buurt- & Wijksignalen." *Buurt- & Wijksignalen*.
- Verheyde, Peter and Mak van Leeuwen. 1996. *Veiligheid in Tilburg : derde wijkgericht onderzoek*. Amsterdam: Nipo.